

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)
Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Маріанна Михайлівна МАРУСИНЕЦЬ

Кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та суспільних дисциплін,
старший науковий співробітник, старший
дослідник Науково-дослідного центру імені
Тіводора Легоцькі,
Закарпатський угорський інститут
імені Ф.Ракоці ІІ,
пл. Кошута, 6, Берегово, 90200, Україна

Marianna MARUSYNETS

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate professor of the Department of History
and Social Sciences, Senior Researcher of the
Tivadar Lehoczky Social Sciences Research Centre,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian
College of Higher Education,
Koshuta Square, 6, Beregovo, 90200, Ukraine

E-mail: maruszinec.marianna@kmf.org.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-9328>

УДК: 327.7; 321.8

ВПЛИВ БРЕКЗИТУ НА МИРНИЙ ПРОЦЕС У ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ

Received 26 May 2024; revised 21 June 2024; accepted 29 June 2024

DOI: [10.15421/352436](https://doi.org/10.15421/352436)

Анотація

У статті аналізується Брекзит як чинник впливу на угоду Страсної п'ятниці і трансформацію мирного процесу в Північній Ірландії, а також на взаємини Північної Ірландії і Республіки Ірландія. Аргументовано, що Брекзит є загрозою безпеці Ірландії та ЄС, оскільки підриває основи мирного процесу в Північній Ірландії і створює ймовірність того, що на острові Ірландія знову буде закритий кордон. Угода про Страсну п'ятницю 1998 р. була заснована на тому, що обидві держави, що підписали її, є членами ЄС, і багато з її положень не будуть реалізовані в умовах Брекзиту.

Доведено, що після Брекзиту найбільш спірним стало питання про кордон між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, яка стала зовнішнім кордоном ЄС. Кордон, який був сильно мілітаризований під час конфлікту, після врегулювання конфлікту став практично невидимим, і люди та товари вільно перетинали його. Це стало можливим багато в чому тому, що як Ірландія, так і Великобританія були частиною єдиного ринку ЄС, загального зводу правил, який забезпечує вільне переміщення товарів, послуг, людей і фінансів всередині блоку. Прагнення Великобританії залишити єдиний ринок ЄС і Митний союз зробило неминучими свого роду прикордонні перевірки. Спробу вирішення даної проблеми було зроблено в рамках підписання та реалізації Протоколу Північної Ірландії та Віндзорської рамкової програми.

Ключові слова: *Протокол Північної Ірландії, Угода Страсної п'ятниці, демократична юніоністська партія (ДЮП), Шинн Фейн, Республіка Ірландія, Велика Британія.*

THE IMPACT OF BREXIT ON THE PEACE PROCESS IN NORTHERN IRELAND

Abstract

The article analyzes Brexit as a factor influencing the Good Friday Agreement and the transformation of the peace process in Northern Ireland, as well as the relationship between Northern Ireland and the Republic of Ireland. It is argued that Brexit poses a threat to the security of Ireland and the EU, since it undermines the foundations of the peace process in Northern Ireland and creates the likelihood that the border will be closed on the island of Ireland again. The Good Friday Agreement of 1998 was based on the fact that both signatory states are members of the EU, and many of its provisions will not be implemented after Brexit.

It has been proven that after Brexit, the most controversial issue was the border between Northern Ireland and the Republic of Ireland, which became the external border of the EU. The border, which was heavily militarized during the conflict, became virtually invisible after its settlement, and people and goods freely cross it. This became possible largely because both Ireland and the UK were part of the EU single market, a common set of rules that ensures the free movement of goods, services, people and finances within the bloc.

It is argued that the new relationship between the EU and the UK, which was agreed during 2020 and implemented from January 2021, resulted in an attempt to resolve the complex border issue, which was carried out in the Northern Ireland Protocol. The arrangements of the Northern Ireland Protocol, according to which

Northern Ireland, but not the rest of the UK, remains within the framework of the EU single market for goods, make it possible to maintain an open border between Northern Ireland and the Republic of Ireland. The establishment of an open border was a key aspect of the Northern Ireland peace process and the 1998 Good Friday Agreement, which ended the conflict in Northern Ireland.

It is shown that the Northern Ireland Protocol creates a de facto customs border in the Irish Sea between Northern Ireland and the United Kingdom. Mainly to address the concerns of the DUP unionists about the Northern Ireland Protocol, in 2022-2023, the EU and the UK agreed on revised mechanisms for its operation – the Windsor Framework, which entered into force on March 24, 2023. The DUP refused to accept the Framework Program as meeting their interests until early 2024. Further adjustments to its work have not been agreed upon and the formation of a new Northern Ireland executive has not begun. It is proved that Brexit is becoming a new and significant factor in the unification of Northern Ireland with the Republic of Ireland. Brexit has put the issue of the unification of Ireland at the top of the political agenda of both parts of Ireland. The majority of Northern Irish residents voted to remain in the EU in the 2016 UK referendum. Unification would give Northern Ireland, where both British and Irish citizens live, full EU citizenship.

Keywords: *Northern Ireland Protocol, Good Friday Agreement, Democratic Unionist Party (DUP), Sinn Fein, Republic of Ireland, United Kingdom.*

Постановка проблеми.

Вихід Великобританії зі складу ЄС – Брекзит (англ. Brexit) виводить Північну Ірландію зі складу Європейського Союзу та залишає Республіку Ірландія у складі ЄС, проводячи різкий кордон, який поділяє та віддаляє у культурному, соціально-економічному, а також політичному плані Північну Ірландію та Республіку Ірландія. Це суперечить самої суті Угоди Страсної п'ятниці – угоди про поділ влади, яка поклала край періоду відомому, як «смути» у 1998 р. і сприяла зменшенню відмінностей між Північною Ірландією та Республікою Ірландія. Брекзит також активізував історичне почуття зради з боку Північної Ірландії стосовно Великобританії. Більшість громадян Північної Ірландії беззастережно віддані короні та союзу з Великобританією. Однак, незважаючи на те, що між виборцями та політичними діячами від Демократичної юніоністської партії (ДЮП) – юніоністами Північної Ірландії, що виступають за збереження, історичної провінції на острові Ірландія, Ольстера у складі Сполученого Королівства на сьогодні між Північною Ірландією та Великобританією констатується відсутність взаємного порозуміння. Юніоністи часто-густо почуваються розчарованими, незважаючи на тісний зв'язок та відданість Великобританії. Це підтверджується, наприклад, тим, що Північна Ірландія проголосувала проти Брекзита. Відтак, є побоювання, що Брекзит виявиться причиною загострення прикордонних питань,

що у свою чергу вплине на мирний процес на острові Ірландія та ускладнить реалізацію Угоди Страсної п'ятниці. Прикордонні питання є головною причиною сплеску протестів юніоністів у Північній Ірландії протягом останніх років.

Аналіз досліджень та публікацій.

Тема впливу Брекзиту на мирний процес у Північній Ірландії є недостатньо розробленою і потребує нових якісних досліджень. Здебільшого проблематика, що розглядається приваблює європейських дослідників. В Україні ця тема є малодослідженою і в цьому контексті це наукове дослідження є однією з перших спроб систематизувати наявні наукові розвідки актуальної проблематики, що стосується мирного процесу в Північній Ірландії в умовах Брекзиту. Помітний внесок у вивчення проблематики, яка пов'язана з впливом та наслідками Брекзиту на мирний процес зробили такі дослідники, як М.С.Алі, Д.Рой [Aly, Roy 2024], К.Бербері [Berberi 2017], Р.Керрол [Carrol, 2022], Дж.Дойл, Е.Конноллі [Doyle, Connolly 2021], Ф.Фаббріні [Fabbrini 2017], С.Голден [Golden 2024], С.Кніспел [Knispel 2021], П.Шон [Shawn 2021], Дж.Уолш [Walsh 2024].

ґрунтовним дослідженням є робота британських авторів ірландського походження Е.Коннолі та Дж.Дойла «Брекзит та мирний процес у Північній Ірландії» [Doyle, Connolly 2021] автори основну увагу приділяють політичній ситуації в Північній Ірландії та

описують вплив Протоколу Північної Ірландії або Північноірландського протоколу на міжобщинні відносини. Автори розмірковують про наслідки, які соціальні зміни матимуть за для можливості об'єднання Ірландії. Дослідники також аналізують передісторію Протоколу Північної Ірландії, розглядається питання, чому захист Угоди Страсної п'ятниці або Белфастської угоди 1998 р. став ключовим питанням для ЄС і чому питання щодо морського кордону стало узгодженим рішенням.

В іншій роботі Е.Коннолі та Дж.Дойла «Вплив Брекзиту на Угоду Страсної п'ятниці та мирний процес у Північній Ірландії» [Doyle, Connolly 2019] автори підкреслюють, що Угода Страсної п'ятниці 1998 р. була заснована на тому, що обидві держави, які її підписали, є членами ЄС, і чимало положень угоди не будуть здійснені після Брекзиту. Уряд Великобританії був здивований рішучою підтримкою з боку ЄС, яку Ірландія отримала за свою позицію щодо кордону та необхідність підтримки мирного процесу під час переговорів про вихід зі складу ЄС. У дослідженні аналізується мінлива політична динаміка, що викликає розбіжності, що виникли у Північній Ірландії та між Республікою Ірландією та Великобританією у результаті Брекзиту, щоб зрозуміти потенційні виклики безпеки після Брекзиту.

Французька дослідниця К.Бербері у статті «Північна Ірландія: чи є Брекзит загрозою мирному процесу та «м'якому» ірландському кордону?» [Berberі 2017] зазначає, що з одного боку, існували побоювання, що вихід із ЄС поставить під загрозу мирний процес, оскільки це підірве угоду про передачу повноважень, яку було підписано у квітні 1998 р. – Угоду Страсної п'ятниці. З іншого боку, питання про ірландський кордон викликало досить велику невизначеність у відношенні Брекзиту. Декілька політиків, таких, як прем'єр-міністр Д.Кемерон, наполягали на введенні прикордонних перевірок. Такі заходи обґрунтовуються тим, що Північна Ірландія була єдиною країною Великобританії, котра має сухопутний кордон з іншим членом ЄС, стане країною, яка не входить до ЄС, тоді як Ірландська Республіка залишиться її частиною.

Британський дослідник Ф.Фабріні у науковому доробку «Закон і політика Брекзиту» [Fabbrini 2017] констатує, що рішення народу Сполученого Королівства проголосувати на референдумі у червні 2016 р. за вихід зі складу ЄС викликало шок по всій Європі та світі. Брекзит ставить під сумнів консолідовані припущення щодо функціонування ЄС та водночас породжує нові виклики. Ці нові виклики стосуються не лише конституційних домовленостей, досягнутих у Великій Британії, особливо у Шотландії та Північній Ірландії, а й майбутньої європейської інтеграції.

Формулювання цілей статті.

Основною метою даного дослідження є аналіз Брекзиту як чинника впливу на Угоду Страсної п'ятниці та трансформацію мирного процесу в Північній Ірландії, а також на взаємовідносини Північної Ірландії та Республіки Ірландія.

Виклад основного матеріалу.

Зіткнення північноірландських юніоністів з поліцією в Белфасті у квітні 2021 р. біля стіни миру, що розділяє дві ірландські громади, показали, що протести юніоністів посилюються через побоювання, що Брекзит залишить Північну Ірландію з іншого боку митного кордону в Ірландському морі. На сьогоднішній день наступниця Ірландської республіканської армії (ІРА), що виникла під час війни за незалежність, загрожує повстати, відновити військові дії і розпочати свою власну кампанію насильства. Протягом усієї історії Ірландії у ХХ ст., особливо під час конфлікту у Північній Ірландії з 1960-х рр. по кінець 1990-х рр. ІРА відіграла помітну роль з обох боків конфесійного та політичного розколу в Північній Ірландії. Рішучий референдум на підтримку угоди Страсної п'ятниці 1998 р. з обох боків кордону в Північній Ірландії та Республіці Ірландія свідчить про наявність політичної волі якщо не до возз'єднання, то принаймні до примирення [Knispel, 2021].

Існує чимало чинників, які свідчать про евентуальне возз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія. Змінюється демографічний чинник і протестанти більше не становлять явної більшості у Північній Ірландії. Північна Ірландія розділена більш рівномірно

і зростає відсоток людей, які не зараховують себе ні до протестантів, ні до католиків. Це свідчить про те, що в даний час існує досить значна меншість, яка взагалі знаходиться поза цим конфліктом. Її представники не ототожнюють себе ні з протестантськими юніоністами, ні з католицькими націоналістами. Дані недавнього перепису показують, що населення Ірландії практично поділено на протестантів та католиків, причому дедалі більше людей не відносять себе ні до тих, ні до інших. Тим часом чисельність католиків зростає, порівняно з протестантським населенням.

Більше того, починаючи з 1980-х рр., констатується лібералізація в Республіці Ірландія, за якої зменшується вплив католицької церкви на ірландську культуру, освіту та державу. Було зроблено реальний крок у напрямі лібералізації та секуляризації, щоб привести Республіку Ірландія у відповідність з рештою ЄС, так що вона більше не є якимось квазі-теократичним відокремленням, а скоріше місцем, яке більше схоже на решту Європи, поряд з економічним прогресом. Але сьогодні необхідно враховувати і той факт, що Брекзін кидає виклик не лише ірландцям та статусу Північної Ірландії у Сполученому Королівстві. Він також є вкрай непопулярним у Шотландії, де відновилися заклики провести другий референдум про незалежність. Зрештою, Брекзін може зруйнувати увесь союз Сполученого Королівства [Knispel, 2021].

Сьогодні Брекзін стає новим та суттєвим чинником возз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія. Брекзін висунув питання про возз'єднання Ірландії на перше місце в політичному порядку денному обох частин Ірландії. Більшість мешканців Північної Ірландії на референдумі у Великій Британії у 2016 р. проголосували за те, щоб залишитися у складі ЄС. Возз'єднання дало б Північній Ірландії, де мешкають як британські, так і ірландські громадяни, повноцінне громадянство ЄС. Проте, загальнонаціональне соціологічне опитування у Північній Ірландії 1 травня 2021 р. показало, що 44 відсотки мешканців Північної Ірландії хочуть залишитися у Великій Британії порівняно з 35 відсотками, які хочуть залишити її склад. Побоювання фінансових

проблем у Північній Ірландії зараз стоїть на першому місці. 55 відсотків опитаних висловили побоювання, що за межами Великобританії їхнє фінансове становище погіршиться. Навіть серед жителів півночі, які вважають себе ірландськими націоналістами, фінансові причини є одним з факторів, за яким чверть з них підтримує збереження членства у Великій Британії [Shawn 2021].

Брекзін вплинув на Ірландію – не в останню чергу тому, що він поставив конституційне питання на порядок денний. До референдуму з Брекзину дуже мало хто очікував, що референдум про єдність Ірландії відбудеться протягом наступних 25-50 років. Північна Ірландія переходила до мирного співіснування і колись непримиренні вороги, Демократична юніоністська партія (ДЮП), яка виступає за єдність Північної Ірландії з Великобританією та Шинн Фейн, яка виступає за возз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія правили разом. Але перемога Шинн Фейн на виборах до Асамблеї Північної Ірландії у 2022 р. та припинення бойкоту роботи Асамблеї з боку ДЮП у 2024 р. знову порушили питання про швидке проведення референдуму про возз'єднання Ірландії. Констатується той факт, що вперше на пам'яті ірландців основні політичні партії Північної Ірландії почали обговорювати проблему ірландської єдності.

Угода Страсної п'ятниці 1998 р. – угода про політичне врегулювання конфлікту в Північній Ірландії, яка передбачала створення автономних органів влади, та низку інших заходів, що стосуються політичних та конституційних аспектів північноірландського конфлікту, згладило розбіжності, які вкинули Північну Ірландію в десятиліття кривавого конфлікту. Громадяни Північної Ірландії могли обирати між будь-якою ідентичністю – британцями, ірландцями, північноірландцями, європейцями чи всіма цими народами. Більше того, кордон між шістьма графствами Північної Ірландії та південним штатом, що складається з 26 графств, який був джерелом глибокого антагонізму для багатьох представників націоналістичної спільноти, був прихований через спільне членство Великої Британії та Ірландії в ЄС [Northern Ireland Act 1998].

Брекзінт підірвав законодавчу основу історичної мирної угоди 1998 р. Громадяни Північної Ірландії знову були змушені обирати між тим, чи бути британцями або ірландцями, оскільки вихід Великобританії з Європейського союзу підірвав «загальний простір» Північної Ірландії, який дозволяв людям зберігати гнучку ідентичність. Прихильники Брекзінту прагнули повного виходу з ЄС, включаючи вихід із митного союзу та єдиного ринку. ЄС наполягав на тому, щоб Великобританія виконувала свої зобов'язання щодо підтримки безперешкодного кордону між Північною Ірландією та Республікою Ірландія в рамках мирної угоди [Doyle, Connolly 2021].

Для того, щоб вийти з глухого кута, ірландський уряд Північної Ірландії запропонував провести кордон по Ірландському морю, що викликало негативну реакцію юніоністів – ДЮП. Вони заявили, що ніколи не погодяться з будь-яким кордоном, який ставить Північну Ірландію в конституційне становище, відмінне від решти Великобританії. ДЮП здобули впевненість у 2019 р., коли під час своєї передвиборчої кампанії на пост прем'єр-міністра Б. Джонсон урочисто пообіцяв юніоністам, що він ніколи не погодиться з кордоном по Ірландському морю. Однак, у жовтні 2019 р. Б.Джонсон підписав угоду, яка встановила митний кордон по Ірландському морю. Незважаючи на те, що Б.Джонсон не збирався дотримуватися цієї юридично зобов'язуючої угоди, вона стала серйозним ударом для юніоністів [Walsh, 2024].

Більшість мешканців Північної Ірландії – майже 56 відсотків – проголосували за те, щоб Великобританія залишилася у складі ЄС. ДЮП була єдиною з основних партій Північної Ірландії, яка підтримала Брекзінт. На карту було поставлено значний обсяг прямого фінансування: з 1995 р. ЄС надав Північній Ірландії понад 1,5 млрд. євро на програми підтримки миру та примирення. Незважаючи на Брекзінт, ЄС та Великобританія домовилися продовжити програму спільного фінансування до 2027 р. Найбільш спірним залишалося питанням кордону Північної Ірландії з Ірландською Республікою. Кордон, який був сильно мілітаризований під час конфлікту, відтоді

став практично невидимим, і люди та товари вільно перетинають його. Це стало можливим багато в чому тому, що як Ірландія, так і Великобританія були частиною єдиного ринку ЄС, загального зводу правил, що забезпечує вільне переміщення товарів, послуг, людей та фінансів усередині блоку [Berberi 2017].

Але відколи Північна Ірландія та решта Великобританії офіційно залишили ЄС, ситуація змінилася. Протягом усіх переговорів щодо виходу Великобританії зі складу ЄС офіційні особи ЄС, Ірландії та Великобританії прагнули уникнути повернення «жорсткого кордону», побоюючись, що контрольні-пропускні пункти можуть ускладнити торгівлю, відродити напруженість у відносинах між громадами та стати причиною для відновлення насильства [Berberi 2017].

Проте прагнення Великобританії залишити єдиний ринок ЄС та митний союз зробило неминучими свого роду прикордонні перевірки. Нові відносини між ЄС та Великобританією були узгоджені протягом 2020 р., а з січня 2021 р. почалась їхня реалізація. Результатом цих відносин стало намагання вирішити низку складних питань, що пов'язані з кордоном після Брекзінту за допомогою Протоколу Північної Ірландії. Це документ гарантує порядок, за яким кордон між Північною Ірландією, що є частиною Великобританії та Республікою Ірландія, що є частиною ЄС не ставав доступним для контрабанди товарів з Великобританії до ЄС. Це було досягнуто фізичною перевіркою товарів, що надходять з Великобританії до Північної Ірландії, не на кордоні з ЄС – Республікою Ірландія, а після прибуття їх у морські порти Північної Ірландії [Northern Ireland Protocol Bill 2022].

Як і решта Великобританії, Північна Ірландія більше не є частиною митного союзу ЄС, на основі якого діють єдині тарифи на всі товари, що ввозяться до блоку. Це означає, що митні перевірки потрібні. Однак, щоб уникнути «жорсткого кордону» з Ірландською Республікою, ці перевірки натомість проводяться між Північною Ірландією та Великобританією; це, насправді, створює новий кордон в Ірландському морі. Тим часом Північна Ірландія – але не решта Великобританії

– продовжує дотримуватись багатьох правил єдиного ринку ЄС, що дозволяє сухопутному кордону з Республікою Ірландія залишатися відкритим. Крім того, реалізації Протоколу Північної Ірландії сприяє окрема угода між Ірландією та Великобританією, яка дозволяє вільне пересування людей між двома країнами [Carrol 2022].

Слід зазначити, що Протокол Північної Ірландії викликав негативну реакцію з боку юніоністів, ДЮП, яка підтримувала Брекзінт як спосіб зближення з Великобританією, тепер розглядає прикордонні перевірки на кордоні з Ірландським морем як «вбивання клину між» Північною Ірландією та Великобританією. Багато пересічних громадян Північної Ірландії, які є виборцями ДЮП, також інтерпретують підтримку Лондоном Протоколу Північної Ірландії як зраду. Ця скарга призвела до масових заворушень у квітні 2021 р., які стали наймасовішими у Белфасті за останні десятиліття, і стали причиною бойкоту ДЮП виконавчої влади Північної Ірландії у лютому 2022 р, яка тривала два роки і закінчилася у лютому 2024 р. [Aly, Roy 2024].

Щоб вийти з глухого кута і вирішити проблеми юніоністів, на початку 2023 р. ЄС та уряд Великобританії на чолі з прем'єр-міністром Р. Сунаком уклали нову угоду, відому як Віндзорські рамки. Це створило «двосмугову» систему, за якої товари, що перебувають у Північній Ірландії, звільняються від перевірок, тоді як товари, призначені для Республіки Ірландія, як і раніше, повинні проходити перевірку. Це також дозволяє накладати вето на деякі правила ЄС, серед інших заходів. Проте юніоністи ДЮП протягом тривалого часу залишалися в опозиції, стверджуючи, що ця система недостатньо ефективна і опрацьована. Позиція ДЮП пом'якшилася після того, як в оновленій версії цієї Угоди у січні 2024 р. було запропоновано кілька додаткових компромісів, включаючи подальше скорочення прикордонних перевірок, підтвердження конституційної ролі Північної Ірландії у Великобританії і виділення майже 4 млрд. доларів на нове фінансування відродженого уряду Північної Ірландії.

У контексті авторського дослідження важ-

ливим питанням залишається вплив Брекзінту на мирний процес у Північній Ірландії. У зв'язку з цим деякі аналітики, дослідники та політичні діячі вже давно побоюються, що вихід Великобританії з ЄС загрожує угоді Страсної п'ятниці 1998 р. Серед них виокремлюється Т. Блер, колишній прем'єр-міністр Великобританії, який головував на підписанні Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Попередній прем'єр-міністр Ірландії Л.Варадкар також підтримав цю позицію у березні 2018 р., стверджуючи, що Брекзінт «загрожує вбити клин між Великою Британією та Ірландією, між Північною Ірландією та Ірландською Республікою і, можливо, між двома громадами в Північній Ірландії». У свою чергу лідери партії Шинн Фейн назвали Брекзінт «найсерйознішою кризою у світі» та «загрозою в історії мирного процесу» [Aly, Roy 2024].

Вищесказане пояснюється тим, що Угода Страсної п'ятниці встановила складні домовленості між різними сторонами. Три елементи пакту створили мережу інститутів управління Північної Ірландією: 1. Об'єднання лідерів Північної Ірландії з лідерами Республіки Ірландії; 2. Об'єднання лідерів з усієї Великобританії та Ірландії; 3. Транскордонне співробітництво між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, яке здійснюється у більш ніж 140 областях, у тому числі у сфері охорони здоров'я, енергетичної інфраструктури та охорони правопорядку. Багато експертів і політичних лідерів побоюються, що будь-яке порушення цієї співпраці може підірвати довіру до угоди і, отже, основу миру в Північній Ірландії [Aly, Roy 2024].

Не дивлячись на те, що британські та ірландські лідери пообіцяли захищати Угоду Страсної п'ятниці, деякі прихильники Брекзінту скористалися можливістю розкритикувати інститути поділу влади, стверджуючи, що угода застаріла. Деякі члени ДЮП, які виступали проти угоди 1998 р., дедалі частіше ставлять під сумнів встановлені нею механізми. Експерти стурбовані тим, що невдоволення торговими положеннями угоди про Брекзінт посилює серед протестантів Північної Ірландії відчуття того, що сама Угода Страсної п'ятниці не представляє їхніх інтересів.

Ще одне нагальне питання полягає в тому, чи Брекзїт може спонукати населення Північної Ірландії проголосувати за вихід зі складу Великобританії та приєднання до об'єднаної Ірландії, що передбачено Угодою Страсної п'ятниці. Після голосування щодо Брекзїту у 2016 р. лідери націоналістів та республіканців Північної Ірландії наполягали на проведенні такого референдуму. Для цього знадобиться схвалення Лондона, а також окреме голосування в Ірландській Республіці. Аналітики кажуть, що зростаючий вплив Шинн Фейн на виборах як у Північній Ірландії, так і в Республіці Ірландія зробило це вірогіднішим, і перший міністр Північної Ірландії М.О'Ніл назвала це десятиліттям можливостей для об'єднання. Однак багато експертів також кажуть, що політичний успіх Шинн Фейн у Північній Ірландії значною мірою був результатом розбіжностей серед юніоністських партій, а не зростання націоналізму, і що громадська підтримка об'єднання залишається значно нижчою за необхідний рівень простої більшості [Aly, Roy 2024].

Для того, щоб глибше розуміти сучасні політичні процеси на острові Ірландія необхідно підкреслити, що спочатку Північна Ірландія не обов'язково повинна була бути постійним територіальним утворенням. Міжнародний договір, який поклав край війні за незалежність Ірландії – Угода Страсної п'ятниці, передбачала створення прикордонної комісії для перегляду територіального врегулювання. Незалежна Республіка Ірландія від початку прагнула возз'єднання острова, тоді як юніоністи Північної Ірландії прагнули зберегти статус-кво союзу з Великобританією.

Історично склалося так, що після завоювання Ірландії існувало королівство Великобританія та окреме королівство Ірландія, під керівництвом одного монарха, але з окремими парламентами. У 1798 р. протестантські землевласники і дрібні фермери-католики об'єдналися, виступили за незалежність і звернулися за допомогою до Франції. Французька допомога прибула надто пізно, і повстання було жорстоко придушене. Однак страх перед об'єднаною опозицією на острові Ірландія призвів до ухвалення у 1800 р. Акту про

об'єднання, внаслідок якого було створено Сполучене королівство Великобританії та Ірландії. Це також призвело до навмисного розколу на релігійному ґрунті між протестантами та католиками, який запобіг би будь-якій об'єднаній опозиції у майбутньому. Але після того, як у 1921 р. 26 з 32 графств Ірландії здобули незалежність, Великобританія стала Сполученим Королівством Великобританії та Північної Ірландії. [Fabbrini 2017].

Поділ Ірландії не мав ні історичних прецедентів, ні географічної логіки. Це було продумане рішення, яке перетворило ідентичність на двигун північноірландської політики. Незважаючи на офіційну прихильність до возз'єднання, незалежна Ірландія мало що зробила для його досягнення, а переважна юніоністська більшість в Ірландії зробила все можливе, щоб зберегти свій союз з Великобританією і позбавити націоналістів Північної Ірландії будь-якої можливості самостійно визначати свою долю. Членство в ЄС послабило роль національного суверенітету серед держав-членів, а той факт, що обидві частини Ірландії входили до ЄС, сприяв розвитку економіки усього острова.

До Брекзїту дві події вже поставили питання про поділ Ірландії під сумнів. Криза з коров'ячим сказом, що почалася у Великій Британії у 1990-х рр., привела до блокади поставок британської яловичини з боку ЄС. На острові Ірландія коров'ячого сказу не було, тому Ірландія могла продовжувати експортувати яловичину до інших країн ЄС. Північноірландські фермери припускали, що вони можуть зробити те саме, оскільки знаходяться на одному острові, але уряд Великобританії заборонив їм це робити, оскільки вони були частиною Великобританії. На цей раз поділ завдав шкоди економіці Північної Ірландії. Другою подією стало приєднання Ірландії до євро. Туристичний бізнес у Північній Ірландії несподівано зіштовхнувся з нерозумінням туристів з ЄС, які перетинали кордон із Республіки Ірландія до Північної Ірландії, очікуючи використати євро та дивуючись необхідності обмінювати валюту. Це призвело до того, що туристична індустрія Великобританії запропонувала запровадити подвійну валюту, на

що уряд Великобританії наклав вето [Golden 2024].

Брекзін також зачіпає і питання, які пов'язані з ідентичністю ірландців. Угода Страсної п'ятниці 1998 р. сприяла співробітництву між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, що призвело до зростання економіки усього острова. Одним із прикладів є той факт, що багато фермерів з Північної Ірландії переробляли своє молоко в Республіці Ірландія. Перевізники з Північної Ірландії безпосередньо доставляли товари до Франції поромами з Республіки Ірландія. Логіка острівної економіки стала очевидною, але Брекзін поклав цьому кінець. Брекзін зіграв на політиці ідентичності, оскільки його прихильники наполягали на тому, що він має відношення до суверенітету та збереження британської ідентичності. Ця ідентичність є суттю юніоністського мислення, і вона перевершує логіку економіки та географії. Під час кризи, пов'язаної з коров'ячим сказом, ірландські фермери скористалися прямим посередництвом ірландського уряду в Європейській комісії, але фермери Північної Ірландії не мали такого прямого доступу до посередництва і опинилися у не вигідному становищі [Golden 2024].

Під час усіх дискусій, що передували референдуму щодо Брекзиту, більшість обраних представників Великобританії, ділових кіл та фермерських спільнот хотіли зберегти легкий доступ до Єдиного ринку ЄС, але юніоністи були готові пожертвувати таким доступом заради ідеологічних уявлень про суверенітет. Тепер катастрофічні наслідки Брекзиту для Великобританії поступово стають дедалі очевиднішими. Але наслідки для Північної Ірландії виявилися ще гіршими. В результаті на острові Ірландія розпочалися дискусії про нові політичні та територіальні домовленості [Golden 2024].

У контексті Брекзиту констатується поява дискусій про можливе возз'єднання Північної Ірландії та Республіки Ірландія. Незважаючи на те, що така термінологія, як «Об'єднана Ірландія», неприйнятна для юніоністів, йде просування процесу обговорення під назвою «Спільний острів» і все більше юніоністів все активніше починають говорити про

«об'єднання Ірландії». Юніоністи внутрішньо заперечували проти Північноірландського протоколу, узгодженого Великою Британією з ЄС, тому що він семантично відокремлював Північну Ірландію від Великої Британії [Doyle, Connolly 2021]. Отже, Великобританія запропонувала альтернативу – Віндзорську рамкову програму, хоча, з погляду ЄС, істотної різниці між Протоколом Північної Ірландії та Віндзорською рамковою програмою немає.

Північна Ірландія не є життєздатною державою з економічного погляду. Податкові надходження становлять лише 60% адміністративних витрат, які мають субсидуватися Великою Британією. Британський уряд використовує формулу для розрахунку основних потреб Північної Ірландії та Уельсу в порівнянні з Англією, засновану на шести змінних: частка населення віком до 16 років, пенсіонерів, які отримують допомогу, представників етнічних меншин, що проживають у поселенні з населенням менше десяти тисяч осіб, які мають довгостроковий досвід роботи та з хронічними захворюваннями. Згідно з цими розрахунками, офіційне споживання у Північній Ірландії має становити 121% від споживання Англії, але ще у 2019 р. воно фактично становило 140% від потреб Англії [Golden 2024].

Тому за будь-яких дискусій про возз'єднання Ірландію необхідно враховувати економічні аспекти. Протягом більшої частини новітньої історії Республіка Ірландії була значно біднішою за Північну Ірландію – з нижчим рівнем життя та медичного забезпечення. Це було причиною небажання об'єднувати дві частини острова навіть серед націоналістичної спільноти півночі. Нині ситуація радикально змінилася. Республіка Ірландії багатша за Північну Ірландію і пропонує кращі послуги. Але виборці Республіки Ірландії можуть поставити питання, у що їм обійдеться фінансування реінтеграції з Північною Ірландією.

Насправді виборцям Республіки Ірландія ще доведеться серйозно замислитися над тим, що може спричинити реінтеграція. Це не може бути просто поглинанням Північної Ірландії існуючими структурами та інститутами. Це може бути федеральний чи конфедеративний процес. Для цього може бути потрібна нова

Конституція. Чи будуть у двох частин Ірландії однакові прапор та національний гімн. Чи можуть громадяни мати подвійне громадянство (ірландське та британське)? Чи слід Ірландії приєднатися до Співдружності націй? На сьогоднішній день констатується поглиблене дослідження відносин Північної Ірландії та Республіки Ірландія стосовно наслідків їх возз'єднання. І націоналістам, і юніоністам доведеться глибоко переосмислити, якою могла б бути нова Ірландія [Golden 2024].

Висновки.

Членство Великобританії та Ірландії в ЄС забезпечило необхідні умови для реалізації Угоди Страсної п'ятниці, які суттєво порушує Брекзїт. Брекзїт означає, що шляхи розвитку Великобританії та Республіки Ірландії сьогодні розходяться, оскільки їх більше не пов'язує членство в ЄС. Розбіжності будуть масштабними та відбудуться в галузі права, торгівлі, безпеки, прав людини, політики; всі області, які стосуються самої суті Угоди Страсної п'ятниці. Брекзїт становить серйозну загрозу мирному процесу в Північній Ірландії, оскільки він порушує процес всебічного співробітництва та інтеграції між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, який лежить в основі Угоди Страсної п'ятниці 1998 р.

Необхідно брати до уваги, що всі основні політичні партії Північної Ірландії є учасниками Угоди Страсної п'ятниці та правонаступниками її інститутів. Всі вони вимагали врахувати конкретні потреби Північної Ірландії в процесі Брекзїту, щоб звести до мінімуму загрозу, яку Брекзїт становить для майбутньої Угоди Страсної п'ятниці і якнайменше порушувати умови для її ефективної реалізації. Необхідно зберегти статус-кво максимально можливою мірою, наприклад, у плані вільного переміщення товарів, послуг, капіталу та людей, а також забезпечення того, щоб були докладені всі зусилля для запобігання будь-якому посиленню прикордонного режиму.

Необхідно зберегти загальну нормативно-правову базу, яка б сприяла посиленню економічної інтеграції та взаємозалежності на острові Ірландія і, отже, економічному процвітанню Північної Ірландії, що є життєво важливою основою мирного процесу. Це означає

забезпечення постійного доступу до програм та фінансування ЄС, які підтримують реалізацію Угоди Страсної п'ятниці (наприклад, через транскордонне співробітництво). Важливим питанням залишається забезпечення дотримання прав ірландських громадян, які народилися та проживають у Північній Ірландії, на отримання громадянства ЄС, Ірландії та еквівалентності прав на всій території острова Ірландія, не створюючи ризику диференційованого відношення або нерівності для громадян Великобританії. Необхідно підтримувати та посилювати інститути Угоди Страсної п'ятниці, особливо Раду міністрів Північ-Південь, для спостереження за аспектами нових домовленостей. Для ЄС дотримання цілісності правового порядку нових домовленостей має фундаментальне значення.

Після Брекзїту «жорсткий» сухопутний кордон між Північною Ірландією та Республікою Ірландією міг мати руйнівні економічні наслідки та стати показником того, що мирний процес перебуває у кризі. Запобігти цій проблемі був покликаний додатковий документ у рамках Угоди про Брекзїт – Протокол Північної Ірландії, який покликаний врегулювати непрості митні та імміграційні питання на кордоні між Північною Ірландією та Республікою Ірландія. Північноірландський протокол гарантує порядок, за якого кордон між Північною Ірландією, що є частиною Великобританії та Республіки Ірландії, що є частиною ЄС не став би доступним для контрабанди товарів з Великобританії на континент.

Проте Протокол Північної Ірландії не влаштував ДЮП. Юніоністи були стурбовані тим, що характер участі Північної Ірландії на внутрішньому ринку Великобританії був зменшений самим існуванням Північноірландського протоколу. Незгоди ДЮП з положеннями Північноірландського протоколу стали ключовим чинником відмови ДЮП з лютого 2022 р. розблокувати та дозволити роботу Асамблеї Північної Ірландії, тим самим призупинивши передачу повноважень уряду у Північній Ірландії. Бойкот ДЮП фактично збігся з рішучою перемогою націоналістичної партії «Шинн Фейн», яка перемогла через три місяці після розпаду виконавчої влади

Північної Ірландії через відставку першого міністра П.Гівана з ДЮП на знак протесту проти Протоколу Північної Ірландії. Шинн Фейн діє по обидва боки кордону, вперше здобула перемогу на парламентських виборах у Північній Ірландії. Перемога Шинн Фейн, яка здобула 27 з 90 місць в Асамблеї Північної Ірландії та виступає за возз'єднання Північної Ірландії та Республіки Ірландії кидає виклик територіальній цілісності Сполученого Королівства.

З огляду на невдоволення ДЮП положеннями Протоколу Північної Ірландії та з метою розблокування функціонування законодавчої влади в Північній Ірландії уряд Великобританії пішов на зустріч ДЮП за допомогою ініціативи Віндзорської рамкової програми. Програма є юридичною угодою між ЄС після Брекзиту та Великобританією, яка регулює дію Північноірландського протоколу. Програма набула чинності 1 жовтня 2023 р. доповнена у січні 2024 р. У січні 2024 року уряд Великобританії та ДЮП досягли угоди про запропоновані зміни у роботі Віндзорської рамкової програми та припинення бойкоту Асамблеї

Північної Ірландії з боку ДЮП.

Віндзорська рамкова програма була погоджена для вирішення політичних проблем у Великій Британії і особливо серед юніоністів ДЮП з приводу Протоколу Північної Ірландії. Згідно з умовами Протоколу, Північна Ірландія, на відміну від решти Великобританії, залишається в єдиному ринку товарів ЄС. Це створює де-факто торговий кордон по Ірландському морю для товарів, що ввозяться у Північну Ірландію з Великобританії. Віндзорська рамкова програма змінює аспекти функціонування Північноірландського протоколу, зокрема для полегшення митних перевірок товарів, що прибувають із Великобританії. Це дає уряду Великобританії більший контроль над ставками ПДВ, що застосовуються в Північній Ірландії, і свідчить, що товари, що надходять на ринок у Північній Ірландії, регулюватимуться Великобританією, а не ЄС. Протокол Північної Ірландії дає адміністрації Північної Ірландії та уряду Великобританії механізм заперечення, призупинення та потенційної відмови від оновлених та виправлених законів ЄС, які в основному стосуються товарів.

Бібліографічні посилання / References

- Aly, M.S., Roy, D. (2024, February 16). Moving Past the Troubles: The Future of Northern Ireland Peace. *Council on Foreign Relations*. Retrieved May 17, 2024 from <http://surl.li/rrtpcf>
- Berberi, C. (2017). Northern Ireland: Is Brexit a Threat to the Peace Process and the Soft Irish Border? *Revue Française de Civilisation Britannique*, XXII-2. <https://doi.org/10.4000/rfcb.1370>
- Carrol, R. (2022, May 9). What is the Northern Ireland protocol and why is it back in the news? *The Guardian*. Retrieved May 12, 2024 from <http://surl.li/oqbhyl>
- Doyle, J., Connolly, E. (2021, October 21). *Brexit and the Northern Ireland Peace Process*, in: Federico Fabbrini (ed.), *The Law & Politics of Brexit: Volume III: The Framework of New EU-UK Relations*, 71-90. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192848468.003.0004>
- Doyle, J., Connolly, E. (2019). *The Effects of Brexit on the Good Friday Agreement and the Northern Ireland Peace Process*, in: Baciu, C.A., Doyle, J. (eds). *Peace, Security and Defence Cooperation in Post-Brexit Europe*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-12418-2_4
- Fabbrini, F. (Ed.). (2017). *The law & politics of Brexit* (Vol.1). New York: Oxford University Press.
- Golden, S. (2024, February). Towards a referendum for reunification in Ireland? *CIDOB Barcelona Centre for International Relations*. Retrieved May 7, 2024 from <http://surl.li/svfvdz>
- Knispel, S. (2021, May 10). 100 years on: The partition of Ireland explained. *University of Rochester*. Retrieved May 10, 2024 from <https://www.rochester.edu/newscenter/partition-of-ireland-explained-477342/>
- Northern Ireland Act. (1998). *World Intellectual Property Organization*. Retrieved May 10, 2024 from <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gb/gb443en.pdf>
- Northern Ireland Protocol Bill. (2022, June 14). Retrieved May 12, 2024 from <http://surl.li/gttbpb>
- Shawn, P. (2021, May 1). Poll shows Irish support unification but don't want to pay for it. *Politico*. Retrieved May 9, 2024 from <https://www.politico.eu/article/poll-ireland-unification-support-costs-brexit/>
- Walsh, J. (2024, February 26). A united Ireland is growing ever more likely – thanks to the failures of Brexit Britain. *The Guardian*. Retrieved May 10, 2024 from <http://surl.li/avgyoo>